



R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

11. De deceptionibus occurrentibus in venditione, % emptione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

quando per parem diligentiam in aliam Civitatem per-
gendo, rem Domini maiori pretio vendis? Videris certe
non posse, quia, ut dixi num. 1. res pro Domino ven-
ditur, & quocunque portetur, Domini est, Domini quoque
fructificat; Quare videris solum posse tibi sumere ex-
pensas, laborisque portandi aestimationem, cetera vero
debere Domino restituere. Ex alia parte Dominus, cum
rem tibi vendendam tradit, censetur solum a te velle
pretium vulgare in sua Civitate per diligentiam mora-
lem conquistum, cetera tibi remittere, nec multum
curare videtur. Quare, quando hic animus Domini
probabiliter praesumitur, qui regulariter videtur, posse
presumi in rebus minutioribus: non apparet ratio con-
vincens, cur tam diligens venditor eo extraordinario
lucro sit defraudandus.

*§. X. An Mercatoris remissio faveat ementi
alieno nomine?*

1. **E**X dictis statue: Quid sentiendum, si famulo, vel
cuiuslibet mediatori, verbi gratia, Sartori ementi
pannum pro Domino, dicat Mercator, se remittere
aliquid de pretio consueti, quod est, verbi gratia, de-
cem aureorum, & se dare pro octo, idque sive propter
amicitiam cum ipso mediatore, sive ut ipsum alliciat ad
frequentandam suam officinam; Quid, inquam, sen-
tiendum est, poteritne iuste mediator, sibi eos duos au-
reos reservare? Statue, inquam, posse, quia hoc modo
Mercator de suo duo illa mediatori remittit. Lege Molin.
disp. 362. Cave autem, ne furtum pallies, quod certe ca-
vebis, quando duo illi aurei verum sunt de pretio iusto rei,
& verum Mercator sine fallacia, non nisi pretio hoc, id
est, aureis decem, rem illam vendere est consuetus; secus
non de suo Mercator dabit, sed de alieno: & rursus ca-
vebis, quando moralem diligentiam ad emendam rem
ab hoc, vel alio Mercatore, quanti potes, minoris, non
omittis: si enim hanc non apponas, dolum contra Do-
minum sine dubio committes.

*§. X. De Deceptionibus occurrentibus in venditione,
& emptione.*

1. **C**um de deceptionibus eiusmodi, quando fiunt ex
errore, & dolo, superius aliqua tetigimus. lib. 3.
cum de iur. cap. 3 §. 4. num. 21. hic in proprio loco
ea, quae nondum sunt explicata, breviter erunt pro-
ponenda.

De deceptione in pretio.

Quando quis recipit (praescindendo à libera re-
missione, quae, quando praesumitur intercedere, dixi
per hanc occasionem superius, tr. 2. cap. 9. §. 1. num. 3.
vide etiam infr. cap. 8. §. 2. num. 16.) pro sua re minus
pretium, quam valeat, vel magis, quam valeat, emit,
ipsi in foro externo non datur actio, si non sit defectus,
vel excessus ultra, vel infra dimidium (quis hic sit lege
num. 14. & habes apud Lessium lib. 2. cap. 21. disp. 4.
num. 20. & Fagundez lib. 5. de contract. cap. 40. num. 3.
quibus adde Castro Pal. de iustit. comm. disp. 5. part. 1.
§. 1. num. 3. & passim Iuristas), quia leges civiles volue-
runt rescere lites, unde & apud illas invenies, licere
ementibus, & vendentibus se invicem decipere usque ad
dimidiam partem iusti pretij: At omnes Theologi com-
muniter docent, debere restitui totum id cum eius fructi-
bus forte perceptis, quod in venditione accipitur ultra
iustum pretium, seu ultra iustum rei valorem, vel quod
in emptione de iusto non datur. Ratio est manifesta, quia
nemini licet in conscientia proximum, ne in obolo qui-
dem decipere.

Dixi (communiter) nam novissime Ioan. Escobar
Corro in tractatibus tribus selectissimis, tract. 1. de iuro-
que foro, art. 5. in calce artic. num. 36. sic habet: Con-
stanter asserimus, hanc propositionem probabilem esse, Le-

ges civiles, & Pontificia, quae sustinent contractum, seu
nisi, & venditionis, locationis, & condictionis, & similia
les (id est, similes emptioni, &c. non vero alii, quia debe-
bi gratia, Dotis, solutionis legati, census, &c. emenda ac-
pretio, mercedem, intellige vulgari, non legitime
enim legitime aut superius videmus ne in eodem
praeferri potest) etiam si, inquam, interveniat lesa parte
vel supra iustum pretium, dummodo dimidium non ex-
dat, iuste sunt & accepta, prout debent, nempe, ut
cique omni dolo, fraude, & falsa asseveratione, etiam si
cedunt in foro conscientia, & venditor pro maiori
& emptor pro minori iusti pretij, cum his conditioni-
bus manet in utroque foro, modo nescat commo-
pretium: id, quod dicitur pro pueris, mulieribus, &c. non
cis, si forte vel ob levitatem, vel insitiam inco-
parie agant, &c. Haec ex illo, quia praedictam con-
nam fuisse probat duodecim argumentis, quorum
praecipua sunt, tum quia leges, tum civiles, tum
iusticiae ita positive disponunt, nec solum permissi-
tum quia Princeps potest transferre dominium rem
in alterum, tum quia Conventiones, & pacta
fraude iniusta servari in conscientia debent, &c. lib.
g. Lessium lib. 2. cap. 2. dub. 4. numero 21. de Le-
tione secundo, de iustit. d. 26. sect. 6. & Sancti. Th.
Navar. Molin. Salas al. & quae ab eisdem citat.
adde Castro Pal. de iustitia commutat. disp. 5. part. 1.
§. 1. num. 3.
Notarium tamen facientem scripturam de venditione
cum latione infra dimidium, excolo à peccato, & non
fingit aliam venditionem, sed illam, prout est, publi-
scribit, quia ipsum excusat Officium suum in re publica
à publicis. Ita Sà, & Salas, quos citat, sequiturque
Castro Pal. loco citato, num. 5.

De Venditione facta duobus.

2. **S**i res nondum fuit tradita secundo emptori, &
netur venditor eam priori tradere: Qui prior est emptor
prior est in iure; Si autem res tradita sit secundo emptori,
hic antefectur priori, quia traditio dominium trans-
fert, atque adeo secundus habebit ius in re, quod est
fortius, quam ius ad rem, quod solum habebat prior;
hoc tamen casu venditor puniatur poena falsi, si pater-
tus, si iuramentum adhaeruerit, tenebiturque omnia dam-
na solvere priori; Qui prior emptor contra venditorem
habebit solum actionem personalem, non autem realem
in ipsam rem venditam. Quae dicta sunt, habent locum
in locatione, & donatione, si quando duobus eadem res
locetur, doneturque.

3. **S**unt, nihilominus aliquot casus, in quibus pater-
endus est prior emens, licet res sit posteriori tradi-
ta. Primò, quando prior iam solvit pretium. Secundò,
quando est adhibitum pactum de non vendenda re
alteri, vel ipsa res est data in pignus ipsi priori
emptori. Tertiò, quando in prima emptione est po-
posita clausula constituitur, hoc est, quando venditor
constituit se nomine emptoris rem illam possidere.
Quartò, quando prior emptor est Ecclesia, vel bo-
cus pius. Quintò, quando secundus emptor emi-
mala fide, hoc est, sciens esse alteri venditam; Quae
omnia vide apud Doctores latius, Molin. disputatio-
ne 322. & disputatione 569. Fagundez loco citato, &
trigesimo sexto, Lessium, dubitatione decimanona, & postea
apud quos etiam habes, quidnam sit praerogativa, quae
dos quis aliquid alicui vendit, & deinde alteri de-
bet, vel contrà.

Quando quis obligat operam suam singulis in
dum, & illa aequè commoda est singulis, verbi gra-
tia, eunti Romam, ut huc tuas literas ferat, an pro
sit alterum tantum accipere à me, si eodem unico la-
bore meas ferat. Lege apud Less. lib. 2. cap. 24. dub. 3.
num. 28. affirmantem, quia, inquit, an me à tua an
terius causâ car, non minuit aestimationem operae
pectu singulorum. Sic si medicus uno, eodemque

seu balneo tres infirmos curare possit, tria integra stipendia iuste percipiet. Parique modo equum, qui tria dies debet Romam, ita tibi possem ad eundem locum remittere ac si pro te tantum redeat, quia sunt exempla eiusmodi.

De Lelli.
Dixi (in solidum) nam si obligatio fieret singulis pro obolo quodammodo, alia esset ratio. Nuntius, v.g. Ordinarius fecit, ut si per unam partem, alia esset ratio. Nuntius, v.g. Ordinarius fecit, ut si per unam partem, alia esset ratio. Nuntius, v.g. Ordinarius fecit, ut si per unam partem, alia esset ratio.

An idem sit dicendum de Commissariis, aliisque Ministeriis, qui uno die expediunt negotia multorum, multo magis vendere unam pro quatuor, & non tradere integram partem unam, eo colore, ut sibi eiusmodi partem referant pro eo, quod d. est ad pretium rigorosum. Ita Molinarius d. 351. Ratio est, quia sic Mercator non ita tenetur contractui, & pacto inito cum emptore de vendenda illi integra panni ulna, & sic illum deciperet, ut in tantum tunc incommodum non raro sequens; nam emptori non sufficit, verbi gratia, pannus ad vestem suam comparandam, &c. nec sufficit huic, cui necessaria est uncia electuarij, si tu occulte semi-unciam tradas.

Neminem puto refragaturum allatae doctrinae. Aliud est, quod probabiliter docent Tolet. Val. Sotus, Rebelli, alique, quos citat, sequiturque Salas dubio 35. n. 4. de fraudantem in pondere, vel mensura non teneri ad restitutionem, quando ita defraudat, ut si quid iuste competeret: Aliud est, quod nos hactenus docuimus. Nam si lex de pretio alienius rei esset iniusta, vel ementes ex malitia convenirent solvere minus, quam verè re valeat: posset tunc ad se indemnem servandum, Mercator, quando propter coactionem non potest se à vendendo retrahere, aliquid diminuerè de pondere, vel mensura.

Vina, verbi gratia, panni valet iuste quinque aureis, verum, si ob legem iniustam, si ob potentiam, si ob malitiam emptorum, ipsi solvunt quatuor iuste Mercator dabit minus de ulna panni, quantum scilicet satis est ad suum iustum pretium supplendum; & Ratio est, quia pretium, quod solvitur, supponitur esse minus infirmo, atque adeo iniustum; quare Mercator sic diminuendo de merce, inducit aequalitatem, & ex alia parte emptori iniusto imputabitur damnum, quod ipsi eidem forte sequitur (nisi, in aliquo casu magni damni, aliud dicat charitas, &c.) At in casu numeri praecedentis, non ita, quia ibi pretium, quod emens solvit, licet infirmum, iustum tamen est. Et nihilominus puto, si Mercator omnino pretio summo volebat vendere, ad quod cerè lus habet, & emens compelleret iniuste ad vendendum infirmo: posse tunc Mercatorem sibi pretium summum, diminuendo de mensura compensare, quia tunc reddit ratio suae indemnitas, & damnum emptori fortè obveniens, ipsimet merito imputabitur, ut dictum est.

Hoc pertinet, quando praetextu, quoddam vili pretio vendis, remde industria deteriorè reddit, misces, verbi gratia, aquam vino, & vendis eo vili pretio, quo

re vera illud vinum eà dilutum aqua valet. In quo casu dux expendi debent difficultates: Altera, an tunc pecces contra ementes? Et huius dissolutio colligitur ex mox dicendis à num. 11. & praesertim num. 27. Altera, an pecces contra alios Mercatores, ad quos non accedent emptores, quia allesti à vili pretio, quo tu vendis, ad te confluent? Atque ad hanc breviter respondeo, te peccare cum obligatione restituendi Mercatoribus, quanti ex morali iudicio eorum interest hoc tuum stratagemata. Ratio est, quia quilibet habet ius iustitiae, ne vi, vel fraude à suo lucro deturbetur: tu verò in hoc casu per tuam fraudem divellis Mercatores ab ipsorum iuste sperato lucro. Quod cerè peccatum, restitutionisque onus tu non contraheres, si solum decresceres in pretio tui puri vini: nam tunc sine fraude, & quidem bonis artibus ad te emptores alliceret, & per accidens ab aliis Mercatoribus averteret. Lege Bardi lib. 1. *Sel. questio. 2. sect. 1. num. 14.* id fuisse prosequentem, de Lugo tom. 2. de iustitia, disput. 26. n. 135. & Dian. part. 1. tr. 8. resp. 80.

Venditio rei villioris mixta cum pretiosiore.

6. Ab Argentariis, & similibus icitè venditur argentum, & aurum mixtum cum eo metalli genere, quod dicitur *Lega*; à Ferrariis ferrum mistum aliquibus granis arenae; à Fabricaldariis æs mixtum cum modico ferro; à Vinitoribus mustum, ad quod decoquendum, necessaria addenda est modica aqua, &c. modo serventur tria. Primò, ut misceatur solum id, quod est necessarium ex arte. Secundò, quod consuetum. Tertio, in parva quantitate. Ita Azor. p. 3. lib. 8. de empto & vendito. cap. 23. quest. 3. ex Cordub. in sum. quest. 8. Ratio est, quia hæc ita communiter aestimantur, & venduntur in foro.

An vino misceri aqua, ac frumento misceri fecale, vel quid simile, liceat, innui supra, §. 3. n. 4.

Vendere quid, pro quo.

7. Vitium id Pharmaco-polarum est familiare, qui aquas ex herbis extractas, ipsas herbas, radiceve, & varia electuaria ab emptoribus expetita, cum in promptu aliquando non habeant, alia non absimilis virtutis tradunt, ne in ipsorum Officinis deesse illa emptores conquerantur, minusque propterea illam frequentent.

8. Profectò, si certum evidenter esset, eas supposititias res iisdem proferre virtutibus, nullius culpæ hunc vendentem condemnarem: ceterum dum unum pro alio tradis: Primò, ementem decipis, dando aliam substantiam ab expetita. Secundò, accipis certum pretium, pro incerto medicamento. Tertio, infirmi salutem non consulis; & utinam illam aliquando non offendas, dum, Medico mandante quoddam electuarij genus, tu aliud, quod tibi videtur non dissimile, cum dissimile fortè sit, invito porrigis.

9. Solum ergo te à gravi culpa excuso, quando, ut dixi, certus es de aequalitate virtutis, seu, ut universalius loquar, quando certus es fore æquè, vel quæ æquè utilem rem ementi; tunc enim is non erit probabiliter invitatus graviter in ea re emenda. Rursus si certò prævideas damnum fore admodum leve, culpa reduceretur ad levitatem, ratione patritatis mareritæ. Quid enim damni gravis est, verbi gratia, si ad usum comedendi iusto pretio tradas unum genus piscium, pro alio parum diverso, Vinum Chium pro Cretico, &c. Ita Toletus, Valent. Ledesma, Sotus, Salon, alique, quos citat, sequiturque Salas de emptione, dub. 35. cir. num. 1.

10. Quoad restitutionem: Certum est, te debere restituere excessum pretij, si fortè à te acceptus est supra iustum pretium rei, quam tradidisti, (etiamsi eiusdem fuerit utilitatis) vel supra pretium, quo em-

ptor rem eandem alibi fuisse empturus. Certum præterea, re integra, hoc est, existente adhuc re tradita, re in re gravi obligari ad rescindendum contractum, & ad reddendum totum pretium. Certum denique est, re debere rescindi omnia damna fortè ex tua deceptione consecuta. Quæ omnia patent ex Regulis generalibus de restitutione.

De fraude, & dolo interveniente in ipsa venditione.

11. Celebris est hæc difficultas, ac millies agitata, nam propterea eam omittere decrevissem, nisi inæconomica iudiciali, alibi amandare lectorem meum in re valde necessaria, & frequentissima, & quod reputetur ita implexa, ut testetur de Lugo tom. 2. de iustitia disp. 22. sect. 6. num. 87. sine, etiam Sanchez clarissimum alius Doctorem hac in re variè, & obscure locutum esse.

12. Advertendum ergo est primò: Cum aliquis rem vendit pluris, vel emit minoris, quam ea valeat, duobus id modis facere potest. Primò, ignorans iustum rei pretium; & tunc dicitur deceptio in re ipsa intervenire, & non à proposito. Secundò, sciens, & deceptio tunc dicitur à proposito. Rursus hæc, quæ est à proposito, interdum fit cum dolo, ut cum quis aliquid fingit, vel mentitur, unde alter decipiatur; interdum sine dolo, ut cum quis absolute rem vendit eo pretio, quod sit supra rigorosum, nihil tamen fingat: quo pacto eumentem decipit quidem, seu damnicat à proposito, sed sine dolo.

Advertendum secundò: Eiusmodi dolo, vel etiam error potest accidere, vel circa substantiam rei venditæ, veluti si putes te emere aurum, & emis aurichalcum; vel circa accidentia, veluti si putans emere vinum verum, vel equum sanum, emas vinum novum, vel equum claudum. Quid intelligatur hic nomine substantiæ, & nomine qualitatis, explicabitur mox num. 17. clariùs.

13. Advertendum tertio: Ipse dolo, seu error substantiæ, vel accidentium dupliciter potest intervenire in contractu. Primò, ita ut dolo, vel error det causam contractus, id est, si error, vel dolo non adesset, nulla ratione iniretur contractus. Secundò, ita ut incidat in contractum, id est, patiens illum dolo, vel habens illum errorem, contraheret quidem, sed non tanto pretio, verbi gratia, emisset quidem illum equum, etiam si scivisset esse claudum, sed viliori pretio? Id, quod ex conscientia, & verbis, seu scriptura patientis dolum, est conciliandum. Subadvorte, dolum posse provenire, Vel ab aliquo ex contrahentibus. Vel ab aliquo tertio, sciente & consentiente ipso contrahente. Vel denique ab aliquo tertio, nihil scientibus ipsis contrahentibus: Quando tertius est Procurator; Tutor, negotiorum gestor alterius, non dicitur verè tertius, sed cum faciat unum cum ipso, dicitur unus ex contrahentibus.

14. Advertendum quarto: Quando venditor non recipit dimidium iustæ æstimationis, ut si res infime pretio valeat viginti, ipse autem vendat novem, dicitur decipi infra dimidium? At verò, quando emptor solvit plusquam dimidiam partem iusti pretij; ut si res valeat rigorosè decem, ipse emas sexdecim, dicitur esse deceptus infra dimidiam, ut per occasionem num. 1. item innuimus. His præmissis, sint hæc tres regulæ.

Regula prima: Quando dolo contrahentis dat causam contractus.

15. Si dolo sive gravis, sive levis (lege de Lugo tom. 2. de iustit. disp. 22. sect. 7. num. 142.) vel error, sive in substantia sive in qualitate, seu accidentibus det verè causam venditioni, vel cuicunque contractui bo-

na fidei, & dolo proveniat ab altero ex contrahentibus, vel quocunque tertio cum contrahentis consensu. Molin. disp. 259. & 32. Fagundes de contract. lib. 1. c. 1. & alios citatos. Præterea, Contractus est invalidus utroque foro: (lege Lessium lib. 2. cap. 17. disp. 3. que apud de Lugo tom. 2. de iustitia, disp. 22. sect. 6. num. 87. o. quàmvis horum aliqui dicant esse relictos, cum dicitur huic contractui, aliqui, esse ex iure natura, & ex una parte.) Excipit semper Matrimonium, quod validum est, quando non est error circa substantiam, de num. 24. Secundò: Datur deceptio, non deceptio, deceptio, vel contractum relinquendi, vel eidem contractui compensatione eius, in quo ipse innocens fuit. Tertio: Idque etiam si deceptio sit ultra, ut in dimidium. Ratio primi est, quia ubi deficit consensus, deficit contractus: at hic omnino deficit consensus, enim est dolum dare causam contractui, ut dicitur num. 13. Ratio secundi est favor, qui debetur innocenti. Ratio tertij est, quia sic meretur (etiam in foro canonico) qui dolose agit. Immo autoritate propria, et ante iudicis sententiam ipsum resistere à contractu potest, si velis, mihi dubium non est: quia ubi nullus fuit consensus, ibi repellere contractum proprio iure potest.

Dixi autem contractui bonæ fidei contractum stricti iuris in casu hoc, quando dolo dat causam contractui, validos esse, sed rescindendos, multorum fuit opinio, id, quod lege apud citatos Doctores, & ego innuimus, de precibus, c. 6. §. 2. n. 5.

16. Quid, si error sit in substantia, vel quidem dantibus causam contractus, sed nec aliquo ex contrahentibus, nec alio tertio dolum machinante? Respondeo, si sit error in substantia, nullus est contractus, quia nullus est consensus, ut patet ex dictis de contrahentibus in genere, si sit in qualitate, dicam mox in materia prima.

17. Quid hic intelligatur nomine substantiæ, & nomine qualitatis? Respondeo, id per maxime refert cognoscere, ne in multis erroribus prolapsi. Certum est ergo non intelligi hæc physice: Si enim tu velles emere equum ad iter multorum dierum, vel ad pælem gignendam; & loco equi juvenis daretur tibi equus annosus: Certè non esset deceptio in substantia physica, & tamen esset error in substantia in re nostra.

Et quamvis in matrimonio deceptio illud irritans sit, quæ affert errorem in persona, & substantia physica, & perquam in qualitatibus, quando hæc refunduntur in errorem personæ; (de hoc vide Basilium Pont. lib. 4. de matrimonio, cap. 2. & ibid. citatum Themam Sanchez, & Agidius); at in aliis contractibus magis latè patet deceptio in substantia: ita nimirum, ut nomine substantiæ intelligatur illud obiectum, quod principaliter, & fere adequatè movet hominem ad contrahendum: nomine qualitatis, illud, quod minus principaliter. Quia si notabiliter res differat ab obiecto à te intento, & cogitato, dicitur adesse error in substantia: si differat leviter, dicitur adesse in qualitate. Affert Sanchez lib. 4. summ. cap. 2. num. 11. in simili dum exempla, & alia non attulimus sup. lib. 3. cap. 13. cum de voto, quem locum relinquit. Si quis enim voveret Religionem, putans in ea carnes solere comedi, si inveniat in ea perpetuam illam abstinentiam, error erit in substantia Voti, quia notabiliter Religio inventa variat à Religione à se cognita, & intenta, atque adeò irritum erit votum: Sicus, si inveniret semel, verbi gratia, in hebdomada jejuniæ, quia non notabiliter variat, &c. Patet modo, si quis decipiens dicat Romam parum distare, & ideo eius peregrinationem voveas, deciperis in substantia, si multum distet; at deciperis in qualitate, si non multum distet ab eo, quod dictum tibi est. Advertit tamen idem Sanchez illud (parum, & multum) debere fieri respectivè, non absolute, siquidem respectu nobilis puellæ, multum quid erit distantia pedestris decem milliariorum.

milliarium, quæ non erit respectu ratiocii; & in magno
minore parva deceptio erit illa, quæ magna reputabi-
tur in parvo. Si enim, v.g. cognos. locum distare per
vicesdecim miliaria, cum distet per triginta, magnus
est error, & substantialis: At si putes distare per tre-
centa, cum distet per trecenta & triginta, parvus
est error, & in qualitate. Ex his igitur in casu nostro ille
error, vel dolo erit in substantia, qui te decipit no-
tando, quod rem cogitatum in ordine ad contractum
em celebras: qui leviter decipit, erit error in qua-

*Regula secunda: Quando dolo contrahentis incidit
in contractum.*

18. Si error, vel dolo non det causam contractui,
sed in contractum incidat, quamvis alter contrahentium
illo communicaverit, illumque sciverit, contractus
est validus in utroque foro. Teneatur tamen decipiens re-
ducere contractum ad æqualitatem, atque omnia damna
decepto refarcire. Ita Molin. 352. §. quarta conclusio. Less.
lib. 1. cap. 7. d. 15. num. 28. Fagund. l. c. lege c. delicti, de em-
ptione. Ratio est, quia hic adest consensus ad rem, seu ad
substantiam, & solum deest ad accidentia, hoc enim est
dolo incidere in contractum, ut num. 1. explicuimus:
ergo non est cur non sit validus contractus. Debet ta-
men, ut dictum est, reduci ad æqualitatem, supplendo
de pretio, quod deest: unde fit, ut si sit deceptio ultra
dimidium, adhuc sit validus contractus, sed supple-
mentum afferre etiam per forum externum compellatur
decipiens, nam si deceptio non fuerit ultra dimidium,
solum compellatur per forum internum, ut num. 1. vi-
dimus.

*Regula tertia: Quando dolo tertij dat, vel non dat
causam contractus.*

19. Si error est in qualitate (nam si est error in sub-
stantia, ut si habas vitrum pro gemma, iam ex regu-
la generalis dicta num. 15. semper contractus est nullus,
quia nullus est consensus) si inquam, error est in quali-
tate, æqueque inducitur à tertio, nihil scientibus contra-
hentibus sive error, vel dolo non dederit, sive dederit
causam contractui, Contractus est in utroque foro va-
lidus. Ita Less. Fagund. Molin. citati. Secundò, datur
alio decepto, ut possit agere contra tertium decipien-
tem, tum de damno, tum de dolo. Tertio non datur sa-
tis decepto relinquendi contractum, sed solum pec-
candi supplementum pretij, si quod fuit. Ratio, primi
dicitur est, quia, quando in contractibus oneratis dolo
est inducitur à tertio, immò etiam, quando ipsemet con-
trahens sua falsa opinione se decipit, adest sufficiens
consensus ad contrahendum: omnes enim ex Fagund.
lib. 1. de contrah. cap. 42. num. 16. implicite se intendunt
obligare, quoties ipsi contrahentes non participant
de dolo, nisi enim sic intendatur, nullus unquam
contraheret, essetque continua discordiarum semina-
tio, cum possent semper homines dicere se deceptos
esse, se, si seivissent, non contracturos fuisse, &c. nam
propter eandem rationem, quando bona fide duo con-
traherent, nullo dolum machinante, si deceptio sit in
pretio, erit validus contractus, sed solum agetur de
supplemento, &c. Ratio secundi est indemnitas dece-
pti: Et advertit inter cetera damna esse etiam excessum,
quo patiens dolum emit rem, quam similem minoris
emisset alibi, ut manifestum ex se est. Ratio tertij est,
quia si in hoc contractu est sufficiens, licet implicitus
consensus, ut diximus, constabit contractus, quare non
erit ratio, cur rescindatur.

20. Scio Lessium lib. 2. cap. 17. dub. 5. num. 33. loquen-
do, quando res est integra, quod certe non est impro-
babile, putare esse rationem, cur rescindatur, atque
alio hunc deceptum posse in conscientia, antequam à
iudice cogatur, non stare contractui, quia ipse non con-

sentit absolute, iuxta l. 77. ff. de contrahenda emptione
Non consentit enim, nisi posito dolo illius tertij. Verum,
hæc lex non obstat nostro dicto, neque hæc ratio. Non
ratio, quia hæc solum militat quando in dolo commu-
nicavit alter ex contrahentibus, & militat etiam in do-
nationibus, & promissionibus merè gratuitis, ut in lega-
tis, institutione hæredis, & similibus, quæ irrita sunt, si
error contingat circa causam, & motivum principale do-
nandi, unde cumque proveniret error; non vero militat
in emptionibus, & venditionibus propter rationem
modò à nobis insinuatam num. 19. in ratione primi di-
cti de Fagundez l. c. item Molin. tract. 1. de inst. d. 209.
& Sanchez in Decal. lib. 4. c. 2. & de Lug. tom. 2. de inst. d. 22.
lib. 2. n. 69. & 89.

Notationes quatuor circa prædicta.

21. Notatio prima: Si emens dicat expressè in hunc
modum: Si vinum non est vetus, nolo illud à te emere (idem
puto, quia æquivalens est si dicat: *Vende mihi vinum ve-
tus, vel illius loci*) contractus nullus erit in casu, quo de-
prehendatur vinum non esse vetus, nec illius loci, etiam
nullo præcedente dolo venditoris, vel alterius, quamvis
sit error in sola qualitate. Ita Dicastill. lib. 2. de inst. tr.
3. d. 1. dub. 6. & tract. 8. d. 4. dub. 1. num. 5. sine. Ratio est,
quia in hoc casu consensus fuit conditionatus, quare,
conditione non posita, nullus fuit consensus; nisi
forte addit aliquando consensus implicitus, id quod
evenit, quando dicta res accepta est eiusdem substan-
tiæ, eiusdemque bonitatis, utilitatisque cum illa, quæ
à te expetita fuit: at si vinum novum sit æquè bonum,
ac vetus; Dixi (eiusdem substantiæ) nam si esset di-
versa, ut si esset oleum pro Vino, nullus est contra-
ctus, quamvis tu, si seivisses esse oleum etiam emisisses:
quia tunc tuus consensus nunquam fuit circa substan-
tiam olei.

Si verò eiusmodi venditionis contractus cum errore
circa qualitatem, nequaquam sub prædicta, vel simili
conditione fuit celebratus, nullo dolo præcedente, valia-
dus erit contractus, ut si errans dicat: *Vende mihi vinum*,
intendens emere vetus, cum tamen postea deprehendat
esse novum. Ratio est clara ex dictis, quia hic adest con-
sensus ad substantiam, error enim solum est in qualitate,
quæ, quia hic loquimur nec emptio facta est sub conditio-
ne, quia voluntas ementis mente retenta nihil operatur
nec ex alia parte præcessit ullus dolo; ergo ex nullo
capite infirmabitur emptio, quantumcunque dicat hunc
emptor, si seivisset, non emissem; atque, si iusto
pretio emptum est vinum, nihil est præterea supplen-
dum.

22. Notatio secunda: Quando dolo dedit causam
contractus, & univèrsaliter, quando decipiens ementem
decepit: obligaturne semper idem decipiens monere de-
ceptum de dolo, ut si velit rescindere contractum, test-
eindat, vel supplementum pretij accipiat? De dolo posi-
tivo agimus: nam de dolo negativo, id est, quando ven-
dens nihil dicit, non tamen revelat vitium occultum
rei, quam vendit: dicemus mox à num. 32.

Respondeo, si res non est integra, verbi gratia
emptor iam bibit vinum, non est venditor obli-
gatus monere. Ita Molin. 352. circa finem; quia super-
fluum id esset, solum igitur suppleat pretium: quod si
pretium fuit æquale, ad nihil obligatur, sed solum ad
pœnitendum de peccato doli secundum eius gravita-
tem. Si res est integra, erit distinguendum, nam si
res æque illi emptori utilis est, non obligabitur vendi-
tor monere, quia, licet emptor involuntariè emerit, nunc
verò rem habendo æque utilem, potest præsumi ipsum
assentiri, vel certe non valde esse invitum ad eam reti-
nendam. Sed in pretio debet semper fieri æqualitas, ut
certum est. Quod si non est æquè utilis, vel saltem
fere æquè, aderit certe obligatio monendi, & rescin-
dendi contractum: quia si est in te gravi, sicuti gravi-
ter decepsisti emptorem, sic graviter contineres in
deceptione

deceptione. Dico (in re gravi) nam Molina loc. cit. excusatur a mortali vendentes, dum clamant vinum suum esse vetus, esse pretiosum, esse talis loci, cum non sit: si enim aequalis est bonitatis, & pretij, non graviter (ait) sic laedunt emptores. Verum, ergo inde etiam hos regulariter excuso, quia iam omnibus est exploratum, eos exaggerare, & ut alliciant ementes, sic proclamare.

23. Notatio tertia: Quod contractus quibus dolus causam dedit, non obligent, nec sint validi, &c. velum habet, etiam si firmati iuramento fuerint: quia iuramentum promissorium adhaerens contractui non potest intelligitur conditionatum, id est si contractus est validus; id quod clare docuimus lib. 3. cum de iuramento, & docet Fagundez, loco citato, cap. 42. num. 11. alii que.

24. Notatio quarta: Haecenus allata non omnia procedunt in contractu Matrimonij, de quo a nobis dictum est sup. lib. 3. §. 5. num. 26. & poterit legi Sanchez, lib. 7. de matrim. d. 18. & deinceps nec in sponsalibus, ex eodem lib. 1. de matrim. d. num. 3. quae, cum tendant ad insolubile vinculum Matrimonij, requirunt omnimodam libertatem, immo nec in professione religiosa, nec item in votis biennij Societatis I E S V, quibus videri poterit de Lugo, l. c. n. 88.

De vendente rem cuius vitium non cognoscitur ab emente.

25. De vitio intrinseco rei agimus, quod est quando res ipsa, quae venditur, non habet solitam bonitatem intentam ab ementibus. Nam vitia, ut sic loquar, extrinseca, non esse necesse aperire, colligitur ex dictis sup. §. 4. extrinsecum autem vitium illud appellamus, quod rei pretium diminuit ratione alicuius extrinseci, ut ob abundantiam brevi superventuram, ob raritatem futuram emptorum, &c. de qua re ibid. dictum est satis.

26. Iam verò certum in nostra hac quaestione est ex Molina d. 353, Salas dub. 34. num. 4. Valentia, tom. 3. d. 5. quæst. 20. part. 3. & 4. ex S. Thom. 2.2. quæst. 77. artic. 3. Primum, Vendentem sive interrogatum, sive non interrogatum, qui tacet vitium intrinsecum notabile rei quam vendit, quo cognito, emptor non emisset; irritum, sive certe irritandum facere venditionis contractum, peccare, & ad restitutionem obligari. Ratio est, quia tunc, cum dolus det causam contractui, decipitur in re gravi emptor: unde debet ipsi restitui etiam in foro conscientiae pretium: immo ad illud rehabendum datur in foro externo actio, quae vocatur Redhibitoria.

27. Certum est secundò ex Dical. lib. 2. de iust. tr. 9. d. 4. dub. 4. n. 35. in eodem casu, si cognito vitio, adhuc emptor emisit, validum esse contractum propter consensum implicitum (nam supponimus rem esse eiusdem substantiae) nec peccari a vendente, quia si diminuitur de pretio, & adhuc emptor emisit, illi damnum non infertur: verum, tum in foro externo (nam in hoc casu datur emptori actio, *Quanti minoris*) tum in foro conscientiae, semper reddi debet excessus, si forte is excelsus fuit: & praeterea post emptionem monendus erit emptor de eo vitio, ne scilicet is rem eandem maiori pretio alteri vendat, puta, ut non vitiatam, cum tamen vitiatam sit, vel ne damnum faciat alicui res vendita, ut si esset equus calcitrosus, &c.

Ex dictis excusatur vendentem, proportionato iuxta vitium pretio vinum, quod venditor scit brevi corrumperendum, si ipse probabiliter putet ab emptore brevi, & in usum communem esse consumendum: quia tunc nullum damnum infert ementi; sed si probabiliter putet ab emptore esse servandum, quia tunc illud vitium occultatum in ipsius ementis damnum cederet, ut etiam cederet, si vinum illud esset adhibendum ad medicamenta, &c. Lege Medicinam non excusantem, cap. de

ref. quæst. 34 & 35. & Salonium excusantem 22. de mort. lib. 1. artic. 3. sed sunt conciliandi modo, qui hic ponitur.

At unde sciam emptorem fuisse, vel non fuisse, putum? Respondet ex circumstantiis, ex eius fide, eius iuramentum, &c. ut modo innui num. 13. in hoc potest. Quandonam obligatur venditor monere emptorem, recindat contractum resque reddat, pretiumque sumat, satis item innui modò in notione sup. num. 22.

28. Certum est secundò: Quasi vitium, quod dicitur, non est abile respectu finis, vel voluntatis ementis, valens item esse contractum, & inde propter illud vitium aliquid diminutum est de pretio nihil esse restituendum. Ita Less. 2. cap. 21. num. 1. Molina. l. c. Quod si non sit diminutum, restitutionis, immò & admonendus erit emptor, ne eadem vitio plurius alteri cum iniustitia vendat, vel alium alteri faciat modo iamiam dicto num. 27. Contra tamen hic supponamus emptori voluntariam esse emptionem quoad substantiam, vitium verò esse leve, erit saltem id peccatum mortale, quando pretium restitutum.

Dixi (respectu finis) si enim est æquè utilis habet superius, n. 22.

Dixi (respectu voluntatis) nam si voluntas ementis explicita, vel tacita, fuit conditionata, sic: Si res talis vitio caret, &c. emo, secus non emo invalidus erit contractus ex defectu conditioni non purificata, ut etiam sup. num. 21.

Ex dictis num. 16. colligitur: Is, qui semina contra vendit pro recentibus: Qui Medicinam effert pro efficaci: Qui ovem morbidam pro sana: Qui servum furacem pro probro: Qui pannum, vel gallicantem adulterum, vel cariosum pro firmo: Qui frumentum, quod diu servari nequeat, videt emptorem velle diu notabiliter hanc servare: Qui rem litigiosam pro secura: Qui rem amissionis periculo subiectam (ut sunt, verbi gratia, bona haereditaria, quae a die commissae haereditatis confiscationi subiacent pro non subiecta, &c. colligitur, inquam, hunc peccare contra iustitiam, obligarique ad restitutionem tum excessus pretij, tum damnorum, quae forte latius sequentur, qualia essent, si ceterae oves morbidae essent, mors contingeret fumentis medicamentum, &c. Ratio autem est quia venditor rem venalem exponit, onerosum contractum per venditionem celebrare intendens, debet sicut bonam monetam accepta, & tradere rem utilem. Nam propter eandem rationem tenetur de evizione, id est tenetur iactantem rei refutare, si ab alio contra ementem res evicta sit, &c.

29. Adverte, si sine fraude, vel culpa ignoratus vitium ab utroque contrahente, solum erit supplementum pretium, si iustum non fuit: quod si fuit error in substantia, poterit emptor, si velit, ratificare emptionem, sed & poterit renuntiare: at si fuit sincere celebratus contractus sub protestatione cuiuscumque vitij fieri apparendi, cum tunc adsit haec conventio, ne pretij quidem supplementum erit conferendum, quia iuxta periculum apparendi vitij taxatum est pretium: id enim operatur non iniusta illa conventio. Atque alicubi esse legem, seu consuetudinem, ut res, praesertim animalia semper vendantur sub eiusmodi conventionem, quam certe approbo, ad tollendas lites. Immo non improbabiler putarem, id etiam tacite habere in occultissimis quibusdam vitis, quae non solent vendere in communem cognitionem: Quidquid dicat contrarium Barthol. a S. Fausto, in specul. confess. d. 1. quæst. 14. secus vendenti servum, vel equum, qui per unum, vel alium diem moritur apud emptorem, praesertim si ipse emptor litem movere, dicens, morbum praesentem mortis fuisse ante emptionem in servo, & equo non postea, atque adeo velle sibi reddi pretium, et

maioris eius partem: opponit interim venditor morbum fuisse repentinum, atque ex praesentia. Ni sic sibi emptor persuadeat, advocet Anato-lias, qui viscera ex arte naviter explorant. Quis sciat, qui visceribus vacuas aures daret? & ratio esse, ultionis, quia tanti res apud communes aestimatio- nis sunt, quia tanti res apud communes expertibus valent, quia tanti res apud communes expertibus valent, qui nullum respectum habere ad occultissimas vicia, consueverunt. Vide, quae non multo post di-

ponit quatuor superius quæstiones, faciles duæ; duæ autem molestiores.

Res vendita solum vitiosa ex parte.

Quæstio prima facilis: Quando plura singul ven- duntur, quorum aliqua sunt notabiliter vitiosa, aliqua autem non, utrum emptionis, et tunc validus, an invalidus contractus. Respondet, cum Bonac. contrah. d. 3. q. 2. p. 6. num. 3. Si citius, vel res habent inter se connexionem, specta- culum emptionis, & invalidus erit quoad omnia, frustra- tur enim suo fine emptor; Vel non habent, & tunc validus erit, quoad partem non vitiosam, quia tunc ma- ior pars illius luti: *Vile per inutile non vitatur*. Vendis duos equos ad equitandum; constat vendis eisdem duos equos ad thesaurum tractandum, nulla est venditio, si alter ex equis inveniatur vitiosus.

Fructus rei vitiose vendita cuius?

Quæstio secunda facilis: Quando propter præ- cedentem colorem refertur venditor rem quam vendidit, cuius erunt fructus, quos forte produxit res sic empta. Respondet, cum res fructificet pro Domino, eisdemque perit quando contractus fuit in validus, fructus erunt venditoris (ut etiam ipsi res perisset si perisset) deductis tamen expensis ab emptore forte factis, & compensato damno, si quid ab eodem ex vitiosa illa venditione ac- cepit. At vero quando fuit validus, erunt emptoris, quia tunc emptor factus fuit Dominus rei. Ita idem vid. n. 18. alios citans.

Vitium patens an manifestandum?

Quæstio tertia molesta est: An vitium patens no- tabile, e.g. equum esse monoculum, debeat ex iustitia manifestari emptori, qui illud non advertit?

Respondet, hac in quæstione maxime advertendum esse, aliud esse tacere, seque habere negativè, aliud, verbis, aut facto, positivè abscondere vitium. Hoc posterius nunquam licet: Vnde damnamus passim eos, qui de nocte, vel sub tenebris, vel admixtas cum bonis datâ operâ merces vendunt, ut earum vitia non advertantur, & eos, qui infundunt guttam argenti vivi in equum hebetem, quo generosus appareat, & eos, qui sub ver- bis his tegere sagunt suæ rei, verbi gratia, equi vitium. Vnde hunc equum quasi tecum, quasi claudum, quasi faciem (sic loquuntur Siculi) plenum ossibus &c. Ratio est, quia quidnam est decipere, si hoc non sit? Te- gere volunt: (dixi) nam si sic dicatur sincerè, ne re- puerit ad damna forte futura, vel forte occulta, tunc positivè non est positivè decipere, sed prudenter agere, ut modo num. 29. dictum est. Illud prius, hoc est, ta- cere manifestum vitium, non est improbabile carere iniustitia, si res vendatur iusto pretio, & sine pericu- lo damni alterius. Ita Turr. d. 58. dub. 2. alique apud Dictionam part. 1. tract. de contract. resol. 39. Bonac. loc. cit. num. 13. alios citans. Dictionam lib. 2. de iustit. tract. 9. disp. 4. dub. 9. n. 133. sub exemplis de gemma, herba pretiosa, rudis auro, & similibus ab eumentibus, vel vendentibus minus cognitis, de quibus, antequam resolutionem de incognito illo vase afferam, sic statuo.

tia, vel hebeti sensu, vitium manifestum emptor non videat, obligabitur venditor illud ostendere, quia ven- ditor obligatur tradere rem, non vitiosam, & ex alia non habet hic excusationem ductam ab emptoris prudentia cui se committere possit?

Interrogatus de vitio, quid respondebis?

33. Quæstio quarta præcedente molestior: An ven- ditor interrogatus de mercis bonitate, vel malitia obli- getur, semper, & quândocumque vitium notabile pa- tefacere? Respondeo obligari, non solum, quando ex- pressè, sed etiam quando tacitè emptor interrogat, ut si emptor ostendat se vinum, verbi gratia, emere, quia illud diu servare vult, id enim est tacitè interrogare de bonitate vini. Ratio est, quia secus dolus daret causam contractui, & consequenter invalida esset venditio. Excipe primò, nisi venditor sincere, & sine fraude aperte emptori fateatur se nolle rem suam vendere, nisi prout est, iuxta modò dicta num. 29. Excipe secundo, quando vitium est parvi momenti, quo etiam cogni- to, iudicatur ex circumstantiis emptor empturus fuisse: tunc enim dolus non dat causam contractui, so- lum restituendus erit excessus pretij, si carius, quam valeat, res vendita sit. Verum, si vitium sit dicti parvi ponderis, & nihilominus ex circumstantiis cognosca- tur, eo vitio cognito, emptor empturus nequaquam fuisse, invalida est venditio, quia ea tunc equipara- tur venditioni conditionata, sic *Nolo emere, si adsit hoc vitium*. Cum igitur adsit vitium, decet consensus, ut supra dictum est in Notatione secunda, & conse- quenter obligabitur Venditor pretium totum reddere, remque sibi resumere, nisi aliter voluerit em- ptor.

De vendente rem incogniti valoris.

34. Iam verò occasione vitij non cogniti in re, de quo hæcenus disputavimus, dicamus aliquid: Primò, de valore rei non cognito: Secundò, de ipsa re non cognita: Tertio, de vitiosa solutione per monctam factam. Quoad primum, id explicabitur discutiendo venditionem quandam, quam olim Mellanæ contigisse, memini.

Nobilis quidam Vir vendidit cuidam, exiguo pre- tio, vas antiquum prægrande in Conchæ formam ex- pansum, rude aspectu, & ut putatur ex vulgari me- tallo solum; Voluit ergo emptor ex vase illo centum circiter librarum ponderis, aliud elegantioris formæ, & magis ad usum accommodatum constare: sed inter fundendum adverterunt periti Artifices, illud constare ex ære Corinthio pretiosissimo, quare separa erunt aurum purissimi quasi libras triginta, totidem circiter ar- genti, reliquum æris, ac stanni. Ut rem venditor inauduit (statim enim fama, quasi de invento thesau- ro per Urbem increbruit) ad Iudices rem detulit, recu- peraturus, si potuisset, potum, ut ipse clamabat, in- sum rei à se per errorem venditæ. Quid Iudices illi de- creverint, ego gravissimis tunc dissentus negotiis non adveni: nunc verò, cum hæc scribo, eiusmodi casus in mentem venit, & quid decernendum in conscientia fuisset subscribo.

35. Profectò casus novus non est, solet enim de eo disputari ab Authoribus, Salon. Less. Bannez, Molin, Re- ginald. aliisque apud Dictionam lib. 2. de iust. tract. 9. disp. 4. dub. 9. n. 133. sub exemplis de gemma, herba pretiosa, rudis auro, & similibus ab eumentibus, vel vendentibus minus cognitis, de quibus, antequam resolutionem de incognito illo vase afferam, sic statuo.

36. Si quis emit vitrum, quod communiter tale existimabatur, & pro vitro illud alteri vendidit, sed deinde in manu tertij cognita est gemma, ad nihil te- netur hic posterior emptor, sicuti nec ille prior, si il- lam post emptionem, ut gemmam cognovisset. Idem solet

accipere; nec, si tu à me quid furas, potero ergo alterum tantum furari à tertio. Non igitur hæc est doctrina Navarri quasi Zambellus, ascendit. Navarr enim non citat recte, licet non admodum clarè, distinctioem veram tradit. Explico; Monetâ vel primò falsâ et ex mitione metalli vilioris, vel secundò ex defectu ponderis, vel tertio ex signo regio, quod à falso monetario privata auctoritate monete iusti ponderis, iustitiamque metalli imprimitur, cum deberet illud imprimi auctoritate Regis.

44. Dico primò cum Navarri, & Molina 1.3.d. 709. 1.2. si expendatur moneta falsa primo, & secundo modo, peccari contra iustitiam, cum obligatione restitutionis. Addo ergo (ad explicationem maiorem) cum non discrimine, ut si cognoscens falsitatem id facias, pecces cum obligatione restitutionis, si eam inculpate non cognoscens, non pecces, sed statim, ac cognoscens obligaris ad restituendum pretium ei, qui damnum sensit; obligaris autem non ex iniusta actione, sed ex obligatione, quam habes solvendi iustum pretium pro re empta.

45. Quod si nullus damnum sensit ex tua hac expensione bona fide facta, & ex illa tu læcupletior nequam ex redditus, ad nihil te obligat iustitio de Lugo 1.2.d. 8. inf. num. 6.

46. Dico secundò, cum eodem Navarri, si expendatur moneta falsa tertio modo, non peccari contra iustitiam; etiam nim, peccaverit is, qui signum regium contrarius est, non peccas tu, qui expendis, quia per eiusmodi expensionem nullum alteri tertio damnum inferas, iam enim tertius habebit monetam: quæ æquè in foro estimabitur, ac quæcumque alia legitima.

§. XII. De fraudibus ex Monopoliis.

Monopolium Græcè, Latine unius venditio, multis patitur, & multis excusatur modis, quos diligenter iam subiciio.

Monopolium ex privilegio.

1. Quando aliquis vel aliqui pauci obtinent à Principe Privilegium, ut ipsi soli vendant, distinguendum est. Nam si rationabili causa est id illicitum cum onere restitutionis, quod primo loco subeunt ipsi Privilegiati, secundo loco ipse concedens. Ratio est, quia sic fit iniuria aliis volentibus similiter vendere merces. Si vendit ex causa rationabili, licitum est, & excusante iniuriam eadem rationabili causa, dummodo pretium, penitus omnibus, iuste constituitur, non vnde considerata hæc restitutione apud unum venditorem, quæ per accidens est: Si conciliatur Sotus, Med. Sylv. aliique apud Salus, dub. 38. n. 2. qui negant, cum aliis apud eundem, & Bonac. de contract. d. 3. q. 2. p. 5. cui concedunt.

2. At, quænam rationabilis est eiusmodi causa? Respondet, bonum publicum, quod ferè accidit in tribus casibus dumtaxat. Primò, quando Princeps eget pecuniâ ad bellum necessariâ, vel opera Regno necessaria: tunc enim serva is conditionibus servari solitis in vestigibus imponendis, vendere poteris hoc privilegium, & pecuniam ei operi applicare. Secundò, quando, nisi daretur hoc privilegium, ut unus, vel pauci vendant, nemo, vel pauci merces importarent in Civitatem, saltem continuatè, & certò, ob sumptus, quos sine eo privilegio recuperare vendentes non possent. Id fieri accidit alibi in imprimendis libris, hic in Sicilia in importanda nive æstatis tempore: nisi enim haberent illi Impressores privilegium, ut ipsi soli ad decem, v. g. cum librum imprimant, & illi soli nivem importent, iis facile carebit Respublica. Tertio, quando ob benemerita alicuius artificis aliquam novam artem inventientis conceditur, ut ipse solus eam exerceat: conducti enim ad publicum bonum, sic allicere homines ad novas artes.

3. Petes: Quando vendit Princeps hoc privilegium

Part. I.

potestne sibi applicare pretium? Respondet, nequaquam. Ratio mihi est manifesta, quia, cum ipse illud possit concedere, solum propter bonum publicum, obligabitur, quando hoc intervenit, illud concedere: at nemo pretium accipere iuste valet ob rem quam obligatur ex iustitia faceret: ut certè obligatur ex suo munere & pacto implicito cum Republica, Princeps bono publico prospicere. Dices, accipiet quasi gabellam ad onera Respublice sustinenda. Respondet, assentior: sed tunciam erit ob Reip. bonum, & nihilominus debet solennitates, & conditiones iustæ gabellæ, ut modò innuimus, servare.

5. Petes iterum: Princeps poteritne taxam pretij eiusmodi mercium relinquere arbitrio huius privilegiati? Respondet, Lessius lib. 2. c. 21. num. 149. sic merito distinguit: Si merces sint pertinentes ad victum, & cultum, vel quid simile ad vitam necessarium, debere Principem taxare pretium, si ad ornatum, delicatave, posse non taxare. Ratio est, quia in necessariis facile populus gravari continget ab uno venditore, quod incommodum vitare tenetur Princeps: At in non necessariis, cum non ex necessitate ea emanant, non est tam facile eiusmodi populi gravamen.

Monopolium ex compallo.

6. Si venditores conspirent in pretium, ita ut vendant supra legitimum, aut supra rigorosum, peccant cum onere restitutionis excessus, & damni inde sequuti, idem, si emptores conspirent, ut emant infra infimum. Ratio est, quia iustum pretium non debet pendere ab arbitrio unius, vel paucorum, sed ex communi estimatione, bona fide, & sine dolo. Atque adverte, iustum pretium non esse hic illud, quod fortè post conspirationem nascitur, hoc enim, cum ex iniusta conventionione confurgat, iniustum etiam erit: sed illud, quod ante iniustam conspirationem sine furo, & fallacia currebat, vel currere poterat, quidquid dicat Caram. 2. sh. mor. n. 850.

7. Illud non damno: Possè eiusmodi Monopolium monopolio trudi, hoc est, ut donec vendentes vendunt pretio plus, quam rigoroso, emptores emant ex compallo minus, quam infimo, donec, inquam; nam cessantibus illis sive partim, sive ex toto, cessare & huiusmodi modo debent.

8. Quod si aliqui venditores conspirent in pretium, ita ut vendant, vel emant intra latitudinem pretij iustij, ut nimirum omnes vendant pretio rigoroso, & nemo infimo, vel emant infimo, nemo supra, non peccant contra iustitiam, seclusa vi vel fraude, quia iam servant pretium iustum: sicut enim sine iniustitia, vendere rigorosè ego particularis possum, sic & sine iniustitia, possumus simul.

9. Sed permaximè animadvertendum est, quòdnam tunc à pretium iustum, id quod dicam n. 21. & innui n. 6.

10. Peccari, in hoc casu, contra charitatem docent non ignobiles Doctores, quos sequitur de Lugo tom. 2. de iust. d. 46. sect. 12. n. 175. Dege Caram. lib. 2. sh. mor. n. 845. & Molin. d. 345. & ratio præter leges graviter id inhibentes esse potest eadem, quam in simili mox dicam n. 15.

Monopolium ex emptione omnino mercium.

11. Si unus mercator, seu revenditor; aut pauci si bi sine vi vel fraude cõemant omnes merces certi generis, omne, v. g. frumentum, ut ipsi soli vendant etiam expectando tempus penuriz, & inopia, quo vendant carius, siquidem pretio iusto vendant, spectatis omnibus circumstantiis, ut mox num. 21. dicam, non peccant contra iustitiam commutativam, unde ad nullam restitutionem obligantur. Ita Molin. d. 345. fin. Less. lib. 2. c. 22. num. 151. aliique apud Bon. disp. 3. de contract. q. 2. p. 5. n. 4. contra Navar. Azor. aliòsque, putantes peccare contra iustitiam. Ratio est, quia iusto pretio emunt, iustòque ut supponimus, vendunt.

11

12. An